

Конституювання історії повсякдення у розрізі дослідження хрущовської «відлиги»

Із науки про соціально-економічні формації, політичні та економічні системи, історія на пострадянському просторі з 1990-х рр., трансформується у науку про людину у контексті історичного часу і простору. Герменевтична традиція вивчення біографій, усних історій, наративів не має дисциплінарних кордонів. Російська дослідниця Т. Хлиніна визначає тенденцію, що існує у середовищі істориків – це рух від концептуалізації до банального опису повсякдення. Причина цьому – низка проблем методологічного порядку: відсутність ґрунтовної концепції того, що власне називається повсякденням; існування одночасно кількох підходів (зовнішнього та внутрішнього) щодо його просторового визначення; проблема розуміння «технології здійснення» повсякдення, розв'язання якої значною мірою залежить від фахової майстерності дослідника. На теренах же України гальмує процес інституалізації історії повсякдення відсутність продуктивного дискурсу між гуманітаріями з означеної проблематики та скептичне ставлення істориків старшого покоління до появи нових напрямів історичного дослідження.

Враховуючи напрацювання західної історіографічної традиції, можна визначити, що предметом свого інтересу історія повсякдення перш все робить практики – повсякденні, рутинні у чомусь навіть ритуалізовані типи поведінки. Американська дослідниця Ш. Фіцпатрик, характеризуючи власне дослідження з історії повсякдення періоду сталінізму, зазначала, що його метою є розповідь про нормальне життя людей у надзвичайних умовах. Для періоду «відлиги» характерним є різка зміна тоталітарно-імперського стилю повсякдення на відчутні очікування побудови комуністичного суспільства. У так зване «велике десятиліття» М. Хрущова відбулася заміна цілих парадигм повсякденного життя народу Радянського Союзу, визначених найперше десталінізацією, демократизацією, розвитком і впровадженням здобутків науково-технічного процесу, пом'якшенням міжнародної ситуації. Фактично ще до початку 1970-х рр. більшість сфер повсякдення, переважно міського населення країни Рад, визначали західноєвропейські та американські стандарти побуту, зростаючий у суспільстві

престиж інтелектуальної праці, найперше точних наук. Цікавим є також очевидний факт, що нова економічна ситуація, яка надала більше свободи підприємствам, визначила прибуток [одну з основ капіталістичних відносин. – І. К.] головним критерієм ефективності виконання плану. Також було покладено початок легітимізації приватних інтересів, які тепер узгоджувались, а не підпорядковувались суспільним.

Політичним пріоритетом у суперечливий період «відлиги» стало встановлення соціальної справедливості і зниження соціальної нерівності. Перестав існувати юридичний термін «ворог народу», до 16 років був збільшений вік настання кримінальної відповідальності. З'явилися норми притаманні для суспільств із розвинутою правовою культурою. Законодавчим чином були реабілітовані цілі репресовані сталінізмом народи, окрім німців Поволжя, і кримських татар.

У період М. Хрущова голос народу доволі часто з неприхованою емоційністю і запевняттям піддавав оцінці те, що відбувалося у країні, висловлюючи свої зауваження і побажання. Так, наприклад, значне незадоволення серед інтелігенції викликала політика «оробітничення» у вищій освіті: обов'язкове відпрацювання 2 років на підприємстві чи колгоспі після закінчення восьмирічної школи, розширення ролі робфаків, право виробничим об'єднанням, колгоспам і радгоспам, починаючи з 1959 р., як нагороду за доблесну працю, направляти до вищих навчальних закладів своїх робітників для отримання освіти. Як відзначав французький дослідник Н. Верт це окрім зниження якості освіти, призвело також до підвищення «текучки» кадрів.

Отже, щоб створити не «безлику», а «олюдену» історію, дослідник повинен звести окремі елементи повсякдення в єдину систему, аби якомога точніше відтворити їх взаємозв'язки та взаємовплив, особливу увагу приділяючи індивідуальному рівню сприйняття тих або інших подій та реакцію на них пересічних осіб, які є об'єктами дослідження. Особливо показовою для цього є радянська історія переломних, реформаторських періодів, які викликали у людей нові сподівання, формували ілюзії та стереотипи, спричиняли девіантні реакції.